

Homer

ODISEJA

OBNOVA

Zgodba se začne skoraj deset let po padcu Troje. Vsi ahajski junaki, kar jih je preživelo vojno so že doma, le najbistrejšega med junaki, Odiseja zadržuje nimfa Kalipso že sedem let na svojem otoku, ker bi ga rada za moža. Toda naposled ga sklenejo bogovi na Olimpu osvoboditi in Hermes to sporoči Kalipso.

Na Itaki so medtem prepričani, da je Odisej zdavnaj mrtev. Zato mnogi snubci silijo njegovo ženo Penelopo, naj se drugič poroči. Gostijo se na Odisejevem posestvu in se vedejo precej nasilno in nesramno do gostiteljev. Odisejev sin Telemah se jih poizkuša znebiti, toda ne uspe mu, zato gre po Ateninem nasvetu poizvedovat za očetom h Nestorju v Pilos in Menelaju v Sparto.

Medtem Kalipso Odiseju pusti oditi in ta kljub Pozejdonovemu naspotovanju in postavljanu preprek dospe na otok Faiakov. Ti ga lepo sprejmejo in obdarijo za nameček pa mu še obljubijo, da ga mu bodo pomagali priti domov. Pred odhodom se jim razkrije in jim opiše svoje blodnje po svetu.

Po odhodu izpred Troje je zaneslo Odiseja z dvanajstimi ladjami v deželo trojanskih zaveznikov Kikoncev. Odisej je uničil njihovo glavno mesto Ismaros, toda predolgo se je gostil ob zmagi in Kikonci so se vrnili in z izgubami so Itačani pobegnili. Ob ugodni sapi so nadaljevali pot mimo Peloponeza, toda tam se je veter sprevrgel in jih odnesel v deželo Lotofagov. Ta narod se hrani s sladkim sadežem lotosa in kdor poskusi ta sad, pozabi na dom in hoče ostati pri Lotofagih. To se je zgodilo z nekaj Odisejevimi ljudmi in ostali so jih morali na silo privleči na ladje. In vožnja se je nadaljuje. Prišli so v deželo Kiklopov, ljudstva enookih pastirjev. Odisej se je iz radovednosti z nekaj možmi odpravil v votlino enega od njih. To je bila votlina najhujšega izmed njih, ljudožerskega Polifema, Pozejdonovega sina. Ko je ta prišel, jih je zaprl in požrl dva izmed njih. Odisej pa ga je zvečer opijanil z močnim Kkonškim vinom. Ko je Polifem zaspal, so mu mornarji zarili kos pastirske palice v edino oko. Zjutraj pa, ko ji je mislil poiskati in se jim maščevati, so mu ušli tako, da so se skrili pod trebuhe ovac, ki jih je spustil na pašo. Ko so bili na varnem na ladji, mu je Odisej šele povedal svoje pravo ime in Polifem je prosil očeta, naj ga maščuje. Od Kiklopov so Itačani pluli naprej in prispeli na Aiolijski otok boga vetrov Aiola. Ta je zaprl vse slabe vetrove v meh, pustil pa je le zefira, ki naj bi Odiseja ponesel domov. Toda mornarji so bili nevoščljivi in so meh, misleč, da je v njem zlato odprli. Tako so vetrovi pobegnili in nastal je velik orkan. Še enkrat pa Aiol ni hotel pomagati. Po sedmih dneh vožnje so vetrovi ladje zanesli v deželo Lastrigoncev. Ti so Odisejeve odposlance požrli, njegove ladje pa uničili s skalami. Cela je ostala le ena in s to so preživeli pobegnili. Kmalu so prišli na otok Kirke, močne čarovnice. Ta je izvidnico spremenila v prašiče. Le eden je pobegnil in to sporočil ostalim. Odiseju je na pomoč priskočil Hermes, ki mu je pokazal čudežno zel. Ta bi ga obvarovala pred Kirkinimi čarovnijami. Tako je Odisej čarovnico prislil, da mu je odčarala prijatelje. Sedaj jih je Kirka vse pogostila in pri njej so ostali leto in dan. Ko so

hoteli oditi, jih je nimfa poslala v Hades vprašat senco vidca Teresiasa za nadaljno pot. V podzemlju je Odisej opravil vse naročene obrede in Teresias mu je povedal za najboljšo pot domov. Na povratku na ta svet so prišli spet h Kirki, se poslovili in odpluli proti Itaki. Na poti so se srečno izognili Sirenam, Scila pa jim je odnesla šest mož. Toda sedaj so prišli na Helijev otok. Tu se je pasla Helijeva živina in kdor si jo je drznil ubijati, je bil zapisan pogubi. Itaćani so Odiseju obljubili, da se živali ne bodo dotaknili. Toda, ker jih je veter na otoku zadržal dalj časa, so jim pošle zaloge hrane in zaklali so nekaj živali. Jedli so jih vsi razen Odiseja. Ta je bil tudi edini preživeli, ko jim je Zevz potopil ladjo. Ko so odšli z otoka, se jim je to kmalu zgodilo. Odiseja pa so valovi po dolgem plavanju zanesli Ogigijo, otok nimfe Kalipso.

Faiaki so bili navdušeni nad takimi prigodami in so Odiseja bogato obdarili, poleg tega pa so ga pripeljali na Itako. Tukaj so ga spečega položili na obalo in odpluli. Tako je ta junak po dvajsetih letih končno stopil na rodna tla. Faiakom pa je Poseidon za kazen, ker so pomagali Odiseju, mesto zaprl med hribe, ladje pa potopil. Odisej pa se je prebudil in Atena mu je spet enkrat pomagala. Njemu je povedala kako je doma in ga napotila k zvestemu pastirju Emaiu. Pa še v berača ga je spremenila, da ga ne bi nihče spoznal. Ta čas se je Atena napotila v Sparto po Telemaha in ga varno privedla mimo zasede snubcev, prav tako k Emaiu. Tukaj je pustila, da je prepoznal očeta. Potem sta se vsak zase odpravila v mesto na dom in se delala, da se ne poznata. Odisej je na lastni koži občutil nesramnost snubcev. Sestal se je tudi s Penelopo, saj ji je vedel povedati nekaj o Odiseju. Ona ga seveda ni prepoznala. Kmalu pa je pri tekmi z lokom pobil snubce. Atena ga je tedaj spet spremenila v postavnega in lepega, toda Penelopa ga še vedno ni prepoznala. Ko pa ji povedal o njuni spalnici in izrezljanem deblu na sredini, je bila končno prepričana. Vsa srečna se mu je zgrudila k nogam, Odisej pa ji je potem še do zore pripovedoval o svojem potovanju.

OBDOBJE

Obdobje, v katerem je Odiseja napisana je najverjetneje 9. - 7. stol. pr. K. Ker je to tako oddaljena doba, vemo o njej pravzaprav malo. Takrat so bili Grki še precej neenotni, tako glede jezika in pisave, kot glede kulture. Pa tudi zaradi primesi drugih kultur je v tem obdobju težje določiti, kje se konča resnica, kje pa se začnejo legende in miti.

AVTOR

Odisejo je domnevno napisal slepi grški epski pesnik Homer. Živel naj bi približno v 8. stol pr. n. š., po mnenju mnogih pa naj bil potujoči pesnik. Vemo, da se sedem mest proglašajo za njegovo rojstno mesto, vendar renice ni moč odkriti. O njegovem resničnem obstoju so dvomili že v antiki. Vsekakor ni napisal obeh epov, saj so lingvisti ugotovili, da sta zagotovo napisana vsaj stoletje narazen. To se vidi po slogu pisanja in uporabljeni metaforiki. Iz teh in podobnih ugibanj se je rodilo t. i. "homersko vprašanje".

DELO

Zunanja zgradba

Odiseja je obsežna epska pesnitev, pisana v daktilskem heksametru. To je za Antiko precej pogost verz. Vendar to ni tak daktil, kot si ga mi predstavljamo, saj so Grki za razliko od nas šteli dolge in kratke zloge. Ni kitična, pač pa je pisana v obliki štiriindvajsetih spevov. Tudi rime nima, saj je bila ta v Antiki slabo peniško sredstvo in je bila pesem grda, če jo je imela. Ker pa je bil celo preveden original pretežak za mnoge je Anton Sovre iz pesnitve predelal tudi v prozo.

Notranja zgradba

Ta ep opeva le drobec vsega, kar je povezano s Trojansko vojno. V tem delu se je avtor omejil na povratek izpred Troje enega največjih ahajskih junakov - Odiseja. Vendar v zgodbi v zgodbi takoj zasledimo njeno nelinearnost. Zgodba se začne domala deset let po padcu Troje, ko najdemo Odiseja na otoku nimfe Kalipso. Ta ga tam zadržuje že sedem let. Toda bogovi ji ukažejo, naj ga spusti in junak po mesecu plovbe in plavanj pride na Sherijo, deželo Faiakov. Ti ga lepo sprejmejo in Odisej se jim da prepoznati. Tukaj se vrnemo deset let v preteklost, v čas neposredno pot trojanski vojni. Tukaj Odisej pripoveduje o svojih blodnjah po svetu.

Vzporedno z očetovo pa poteka tudi Telemahova zgodba, ki je dorasel in se poizkuša otresti nadležnih materinih snubcev v svoji hiši. Ker sam tega ne zmore se odpravi v Sparto poizvedovat za očetom, kjer se zadrži dalj časa. Medtem se Odisej bogato obdarjen na faiaški ladji vrne ne rodno Itako. Odpravi se k zvestemu pastirju Emaiu. Ta ga ne prepozna, saj mu je dala

Palada Atena, ki je zmeraj bdela nad njegovo usodo, podobo berača. Tukaj sreča sina Telemaha, ki ga je Atena srečno pripeljala mimo zasede snubcev na povratku iz Sparte. Da se mu prepoznati in oče in sin si po dvajsetih spet padeta v objem. Tukaj v dvaindvajsetem spevu. pesnitev doseže svoj vrh s pobjem snubcev in nezvestih služabnikov, nato pa sledi hiter sklep, v katerem Penelopa končno prepozna Odiseja in s tem je zgodbe konec.

Oba velika epa, Odiseja in Iliada (pa tudi iz njih izhajajoči Oresteja in Eneida) izhajata iz istega mita o Parisu in lepi Heleni in kasnejši vojni zanjo. Vendar se razlikujeta po načinu opisovanja dogodkov. Iliada je pisana "in *medies res*", to pomeni, da se zgodba začne na vrhuncu dogajanja, preteklosti pa se le blede spominja. Odiseja pa se začne skoraj na koncu, vendar se pozneje prevcej natančno vrnemo k prejšnjim dogodkom, nato pa spet v sedanost in h koncu zgodbe.

Preplet božjega in človeškega sveta

V starem veku so bili bogovi zelo karizmatične osebnosti. Človek pravzaprav brez njih ni mogel preživeti. Kar je pomenilo, da se jim nisi smel zameriti ali na njih pozabiti, saj si to drago plačal, včasih celo z življenjem. Vendar bogovi niso predstavljali le grožnje, marveč tudi varuhe človeštva. Pravzaprav kar naprej srečujemo daritve zaklinjanja, priprošnje... Prav tako pa se je kateri od bogov včasih spustil med zemljane in opravil to ali ono nalogo. Toda razlika med njimi in ljudmi je bila ta, da so bili bogovi nesmrtni inmočni, ljudje pa le majcena drobna bitja, od bogov in božanstev zelo odvisna.

Odisejeve postaje na poti domov

Odisej je bil od doma približno dvajset let. Najprej se je deset let bojeval pred Trojo, potem je dve leti blodil po svetu in na koncu je sedem let preživel na otoku nimfe Kalipso. Potem je še eno leto porabil za pot domov.

Na poti pa je imel mnogo postaj. Prva je vsekakor dežela Kikoncev, nato so bili Lotofagi. Nadalje je prišel do Kikloпов, Lastrigoncev, Kirke in v Hades. Odtod je zopet odšel h Kirki in pristal na otoku s Helievimi čredami. Vmes je srečal še Sirene in Scilo in Karibdo. Po uničenju njegove barke so ga vetrovi in morje odnesli na Kalipsin otok. Od tu je kot rečeno odšel po sedmih letih in prispel v deželo Faiakov, od tu pa le še domov, na rodno Itako.

Dva primera Odisejeve iznajdljivosti

Prva in gotovo najbolj znana Odisejeva zviječa je Trojanski konj. Sicer ni opisana v tem delu, a je zaradi pomembnosti vredna omembe.

Troja se je že deset let upirala Ahajcem, zato si je Odisej izmislil velikega lesenega konja, v katerega naj bi šli najboljši grški bojovníki. Ko so konja zgradili, so ga podarili Trojancem, sami pa so rekli, da so obupali in se vračajo domov. Trojanci so konja zvezli v mesto in potem priredili veliko slavo. Toda v trdi noči so ahajski bojovníki zlezli iz konja, in odprli vrata ostali vojski, ki v resnici sploh ni odšla. In tak je bil konec desetletnega bojevanja.

Seveda je Odiseja polna zvijač, vendar bi opisal le še dogodek s sirenami. Te so svojim glasom in lepim petjem zbaljale ladje na ostre čeri pred otokom, na katerem so bile. Toda Odisej je svoji posadki zamašil ušesa z voskom. Sebe pa je dal privezati na jambor, saj je hotel slišati petje. Tako je ladja kljub sirenam varno zaplula mimo otoka.

Odisejeve in Penelopine kreposti in šibkosti

Odisej je v tej pesnitvi predvsem pozitivna osebnost. Njegove kreposti so zvijačnost, uglajenost, ljubezen do doma in še bi lahko naštevati. Toda ima tudi nekaj slabih strani. Vseeno misli precej nase in se brez premišljevanja zlaže komurkoli za svoje dobro. Med drugim pa se vidi Odisejevo napačno ravnanje pri Aiolu, saj posadki ni povedal, kaj je v mehu. Če bi jim zaupal, bi imel dosti manj nadlog.

Tudi Penelopa ni navtralna osebnost. Vsekakor spet izstopajo dobre lastnosti. Takoj opazimo njeno zvestost, čistost, poštenost, iznajdljivost... To se vidi tako, da je čakala Odiseja in kljub nesramnosti snubcev ostala trdna in zvesta.

Izpis odlomka in komentar

Menelaja so z mornarji vred na povratku izpred Troje bogovi zadrževali na nekem otoku dvajset dni, kajti pozabil je neko daritev v Egiptu. Pošla jim je že hrana in trda bi jim predla, da se jih ni usmilila nimfa Eidotea. Menelaj jo je vprašal za nasvet, kaj naj naredi, da bi ga bogovi pustili naprej. Nimfa pa jim je svetovala, naj ujamejo njenega očeta, Poseidonovega služabnika Proteusa. Ta jim bo že povedal, kaj naj storijo, da pomirijo bogove. Proteus pa je vsak dan hodil spat na obale tistega otoka. In Menelaj se je s tremi tovariši skril pod tjulnove kože ter čakal Poseidonovega pastirja tjulnov. Ko je prišel so ga naskočili in ujedli, toda Proteus se je branil, tako, da je spreminjal podobo. Najprej je bil lev, potem zmaj, nato merjasec, celo v vodo in drevo se je spremenil. Toda, ko je videl, da je brzuspešen, se je vdal, in povedal Menelaju, zakaj se bogovi srdijo nanj. Tako je moral Menelaj opraviti vso dolgo pot nazaj v Egipt, da so ga bogovi pustili domov.

Odlomek, ki sem ga izpisal, se nanaša predvsem na temo povezanosti božjega in človeškega sveta. Tukaj je lep primer odvisnosti ljudi od bogov. Menelaj zaradi ene pozabljene daritve ni mogel domov in je moral spet nazaj v Egipt, kjer je pozabil darovati. Obenem pa opazimo tudi dobroto nekaterih božanstev, ki se jim ljudje zasmilijo in jim pomagajo v stiski.

Literatura:

- Homer (priredba A. Sovre). Odiseja. Mladinska knjiga 1951, Ljubljana.
- Kos J. Pregled svetovne književnosti. Državna založba Slovenije 1986, Ljubljana.
- Trdina S. Besedna umetnost II del: Literarna teorija. Mladinska knjiga 1958, Ljubljana
- Dolinar K. Leksikoni Cankarjeve založbe: Svetovna književnost. Cankarjeva založba 1984, Ljubljana.